

KYRKNYTT

Tidningen om

LIVSFRÅGOR OCH KRISTEN TRO

från Svenska kyrkan i Karlstads stift

Respekt

"DEN OFRIVILLIGE ÄRKEBISKOPEN"

Möt Mark Levengood

2
2018

SKÖNT ATT HATA I GRUPP

Läs om nazisten som slutade

Varken flyg eller gräv ner dig!
Var ödmjuk och ge dig själv
den aktning du förtjänar!
Sätt den ena foten framför
den andra!

Bild: Hans Kvarnström

Följ Dagdroppar på instagram eller bloggen <http://universitetskyrkankarlstad.blogspot.se> om du vill se fler.

I det här numret av Kyrknytt intervjuas Mark Levensgood. Bland annat talar han om synen på kyrkan och präster: "Dagens kyrka är extremt öppen, modig och full av friskt tänkande människor. Jag förstår ärligt talat inte varför så många håller fast vid synen att alla präster är som hos Ingmar Bergman".

SOM BISKOP ÄR DET HÄR något jag också funderar på. Karlstads stift är ett litet stift, vilket gör att jag känner eller känner till de flesta präster i stiftet. Och i normalfallet är präster en oerhört rolig grupp att umgås med (okey, det finns briljanta undantag, men jag talar om normalfallet här!). Men varför har så många en bild av kyrkan – och av kristendomen – som något tråkigt och humorbefriat?

Som människor och som kristna ska vi vara stolta över vår tradition. Som det står i Bibeln:

"Mitt barn, var ödmjuk,
men ha respekt för dig själv
och ge dig den aktning du förtjänar.
Den som gör sig själv orätt,
av vem får han rätt?
Vem respekterar den som
föraktar sig själv?" ● *Jesus Syraks Visbet 10:28*

SÖREN DALEVI
biskop i Karlstads stift

Vill du veta vad som händer i kyrkorna nära dig?

HITTA DIN FÖRSAMLING VIA DATORN

Du hittar din församling genom att fylla i din adress på webben:

www.svenskakyrkan.se/sokforsamling

Du kan även skriva in svenskakyrkan samt din ort i sökfönstret på din webbplatsare.

HITTA TILL OCH SE VAD SOM HÄNDER I KYRKAN VIA TELEFONEN

med hjälp av gratis-appen Kyrkguiden.

Se www.svenskakyrkan.se/appar

SÖK INFORMATION

Gå in på www.svenskakyrkan.se och sök via sökrutan.

Därför får du Kyrknytt

Kyrknytt betraktas som samhällsinformation och distribueras av posten till alla hushåll – på samma sätt som information från politiska partier, landsting, kommuner och andra religiösa organisationer. Det innebär att även den som undanbett sig reklam får tidningen i brevlådan.

Om du har tankar kring vad du vill läsa i tidningen mejla mig:

cecilia.hardestam@svenskakyrkan.se

CECILIA HARDESTAM
*ansvarig utgivare och
redaktör för Kyrknytt*

läs KYRKNYTT på nätet
www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/kyrknytt

KYRKNYTT

Karlstads pastorat
Västra Kyrkogatan 5, 652 24 Karlstad
ansvarig utgivare och redaktör
Cecilia Hardestam 054-14 15 32
cecilia.hardestam@svenskakyrkan.se

redaktionsråd

Louise Hedberg, Marie Lundström, Greta Sjöbom,
Helena Söderqvist och Peter Pasalic Östborg

grafisk form

Maria K-Back, Whiter Shade

tryck

LÖWEX Trycksaker AB, Växjö
ISSN 2001-6212

Svenska kyrkan

Idéburna föreningar i Värmland startar nätverk

FLERA AV VÄRMLANDS idéburna föreningar får en enad röst i samtalet med offentliga verksamheter.

– Offentligheten efterfrågar oss i civilsamhället allt mer och inom en del områden finns ett stort värde att idéburen sektor är med, säger föreningens ordförande Lena Olsson som arbetar vid Karlstads stift.

Genom föreningen *Värmlands idéburna* kan föreningarna nu agera med en röst i denna samverkan.

– Vi önskar att alla ska få livskvalitet där de bor och att hela Värmland får leva.

Som ett första steg har ett samarbetsavtal tecknats med Landstinget i Värmland och bland de drygt tjugo medlemmar finns, förutom Svenska kyrkan, Röda Korset, Rädda Barnen, Värmlands idrottsförbund, Brottsofferjouren och flera studieförbund. Och fler är välkomna! ●

Har du utsatts för sexuella trakasserier eller övergrepp inom kyrkan?

KARLSTADS STIFTS KONTAKTPERSONER för arbetet mot sexuella övergrepp finns för dig – oavsett om du är anställd, volontär eller församlingsbo.

Vänd dig till dem om du blivit utsatt i kyrklig miljö. Kontaktpersonerna är beredda att lyssna till berättelser och smärtsamma erfarenheter, ge stöd till egna beslut i en svår situation och förmedla kontakter till myndigheter och andra organisationer. ●

kathy.blomqvist@svenskakyrkan.se 054-540 55 18

hakan.fhager@svenskakyrkan.se 054-14 19 09

Ett himla bra spel till mobilen

SVENSKA KYRKAN har tagit fram ett mobilspel i telefonen. Det heter *Sjärmans väg*, och är ett quizspel där man får svara på frågor om kristen tro och tradition samtidigt som man rör sig i olika miljöer: vandrar i Betlehem, tar sig igenom Röda havet, går genom Dödsskuggans dal eller i Himmelriket.

Spelet har fått fina recensioner, är gratis, innehåller hela 1700 olika frågor och finns för både Iphone och Android. ●

”Mali-svensken” som podd”

DET BLEV SNABBT FULLSATTA då ”Mali-svensken” Johan Gustafsson besökte Karlstad i mars och många tvingades vända i dörren. Nu kan du höra mer om Johans upplevelser och ta del av hans ödmjuka, tillitsfulla inställning till livet i ett finstämt samtal mellan honom och biskop Sören Dalevi. ●

Lyssna som podd på www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift eller sök på *Människa bland människor* i din podcastapp.

Alkoholfritt nattvardsvin?

MÅNGA AV KYRKORNA i Karlstads stift använder alkoholfritt vin i nattvardsfirandet. I en del kyrkor kan man dessutom välja mellan vanligt nattvardsvin och alkoholfritt.

Vill du veta hur det ser ut i kyrkorna nära dig, ring eller mejla din församling, se sid 2.

Kyrkan trodde
inte på honom.
Men Mark
Levengood
tror på kyrkan.
– Jag älskar
att umgås med
präster. De är
så bra på att
partaja.

NAMN: Mark William Levengood

FÖDD: 10 juli 1964 på en militärbas i North Carolina, USA. Pappa var amerikansk marinsoldat. Växte upp i Helsingfors i Finland med mamma och styvfar

FAMILJ: Maken Jonas Gardell, som han träffade i ett badhus för snart 30 år sedan, samt barnen Amos, 14 och Olga, 11

BOR: Lägenhet på Södermalm

YRKE: Föreläsare, författare och programledare

KARRIÄR: Kom till Sverige som 19-åring och arbetade inom sjukvården och med diverse städjobb, innan han började som journalist på Sveriges Radio i "Ulf Elfving efter tre". Har varit programledare i SVT för bland annat "Mark och hans vänner" 1992, "Ah! sa Mark!" 1994, Melodifestivalen 2003 och 2005, "Vi i femman" och kronprinsessans bröllop. Utsågs 2008 till Unicef-ambassadör.

Den ofrivillige ärkebiskopens råd

text PETTER KARLSSON bild MARIA OBED

Han har skrivit psalmer, citeras gärna i dödsannonser och leder teveprogram både om Martin Luther och kärlekskranka präster.

Men kärlekshistorien mellan Mark Levengood och kyrkan kunde onekligen ha börjat bättre.

Så här 40 år senare har svårt att veta var som egentligen var värst: De usla predikningarna vid skolans morgonsamlingar? De bannlysta dansstegen framme vid altaret? Eller helt enkelt att hans barndoms kyrka var så snabb med att fördöma hans sexuella läggning och hota med evig fördömmelse?

– Det var en kyrka där allting var förbjudet och fel. Där det bara drogs gränser – och jag hela tiden stod utanför. Säger han och drar med handen över landets mest välkända flintskalle. Ty Mark Levengood må en gång ha betraktats som ett hår av hin, men den blanka hjässan har också varit bra på att både stöta bort och reflektera.

Dumheter har halkat av som vatten på en gås. Klokskap har däremot absorberats av porerna och trängt in i pannbenet. Vid 53-års ålder står den amerikanske marinsoldatens son tryggare än någonsin i sin gudstro.

– Att jag kom helskinnad igenom är mycket mormor Annas förtjänst. Hon lärde mig att Gud är kärlek – och sedan ställde jag allt annat mot det.

– Jag insåg tidigt att ingen människa kan vara satt att sätta gränser för den. Om jag var skapt som homosexuell, varför skulle jag skämmas för det? På så sätt kunde jag behålla både min barnatro och sexuella identitet utan att darra på manschetten.

JODÅ, HAN ÄR LIKA VÄLTALIG som alltid. Hade Mark Levengood följt sin ungdomsdröm och blivit präst, hade vi förmodligen fått en förkunnare av rang. Istället är det just predikokosten han kritiserar hos den kyrka han med tiden lärde sig älska.

– Till min skola kom ungdomspastorer som alltid började sina andakter med orden: ”I morse när jag gick hit så...” Jag tänkte: ”Men herregud, har du inte förberett dig alls?!”

– Att predika Guds ord måste ju ändå vara något oerhört viktigt. Då kan man inte säga konstigheter som ”Och i ett gathörn fick jag syn på en punkterad cykel och tänkte: Är inte Jesus också som en cykel? Om man inte tar hand om sin tro, så pyser den ut...” Eller vilka dumheter de nu fick ur sig, jag minns inte riktigt.

Hur många bra predikningar har du hört i livet?

– Högst fem är jag rädd. De flesta är som sjukhuskost: färdigtuggat och smaklöst. Det

är som om man tror att folk inte kan tänka själva. Predikan borde ju i själva verket vara höjdpunkten i gudstjänsten; en utläggning av en teologiskt skolad person, som man kan förvänta sig har funderat mycket.

Eller ta den stackars prästen som i Marks barndom ville införa kyrklig dans och fick bannor av ärkebiskopen:

– Det var pinsamt i dubbel bemärkelse. Å ena sidan för att fallet drogs ända upp till biskopsnivå. Å den andra att själva ”dansen” bestod av folk i fotsida rockar som stod framme vid altaret och vaggade.

Mark Levengood har alltså inga problem med att få ihop både sin tro och sin läggning. För honom är Gud både kärlek, tolerans, klokhet och glädje.

Så ock dagens svenska kyrka, menar han: – Man får inte förglömma att den kyrka som fördömde mig var en gammaldags finländsk statskyrka. I dagens Sverige är allting helt annorlunda. Jag ser en kyrka som är extremt modern, till och med så progressiv att den får kritik från sina lutherska kolleger i världen. Ta inte minst regnbågsmässorna som hölls under den värsta HIV-perioden. Det glömmes folk lätt i dag.

Har kyrkan oförtjänt dåligt rykte som bakåtsträvande och konservativ?

– I allra högsta grad. Jag såg nyligen filmen ”Så ock på jorden”, där det blir ett himla liv för att kyrkan släpper in en dansbandsångerska, och jag tänkte: ”Men var i all världen finns en sådan församling?” Om Sanna Nielsen skulle hålla kyrkokonsert – vem skulle protestera mot det?

– Nej, snarare ser jag dagens kyrka som extremt öppen, modig och full av friskt tänkande människor. Jag förstår ärligt talat inte varför så många håller fast vid synen att alla präster är som hos Ingmar Bergman.

Inte minst har han lärt sig mycket genom arbetet med teveprogrammet ”Tro, hopp och kärlek” säger han.

– Präster är ofta otroligt roliga att umgås med, bra på att partaja. De är oväntat gränslösa, vilket man gärna blir om man har en bakgrund som sökare. Även från församlingarnas sida har jag mött en stor öppenhet när det gäller programmet. Nästan alla är positiva. De tycker vi nyanserar bilden av vad Svenska kyrkan är.

Men själv är du faktiskt katolik?

– Det är sant. Men det handlar också mest om min uppväxt i Finland. Det var i den katolska

mässan jag kände mig mest hemma. Däremot är jag faktiskt döpt i en presbyteriansk kyrka och konfirmerad i den lutherska.

Sagt som för att ytterligare understryka att Gud är betydligt mer gränslös än människan. Frågar man Mark Levengood om hans Kristusbild, är han också noga med att betona att den inte har några tydliga anletsdrag.

– Jag finner det otroligt intressant att så många har en så bestämt uppfattning om hur Jesus ser ut. Att så många blev så arga och provocerade när min man Jonas skrev en bok där han hävdade att Jesus förmodligen var tandlös.

– Visserligen ett tecken på att de älskar sin Kristusgestalt, tänker jag, vilket inte är en dålig sak i sig. Men själv ser jag Jesus bara som ett ljus utan utseende, och en bro mellan mig och Gud. Han vet att det inte är så hiskeligt lätt att vara människa. Det kan Gud inte veta, men det kan Jesus berätta.

Om du var ärkebiskop, hur skulle du vilja styra Svenska kyrkan in i framtiden?

– Om man bortser från att jag aldrig velat vara chef, skulle jag först försöka hitta böner för vår samtid; sådana som förmår fånga in hur dagens svensk lever, tänker och känner. En ”Bönbok 2.0”, helt enkelt.

– Sedan skulle jag försöka få kyrkan att bli ännu bättre på att engagera volontärer och gräsrotter. Samt undersöka hur kyrkan kan bemöta det stora andliga intresse som faktiskt finns i Sverige i dag.

Du tror inte på epitetet ”Världens mest sekulariserade land”?

– Behovet av andlig tröst och avancerad vägledning i dagens Sverige är stort. Det är bara alltför få som inser att man inte behöver åka till Indien för att hitta den. Att det går

lika bra i Svenska kyrkans regi.

Fler bra idéer från ”ärkebiskop Levengood”?

– Kanske att vara lite snabbare i vändningarna när det gäller att ta tillvara bra idéer. Jag försökte själv lansera ett projekt som jag tyckte lät jättebra: ”Ett steg i taget”. Min tanke var att kyrkan ska erbjuda djupt deprimerade människor en promenad med en utbildad volontär.

– All forskning visar att motion hjälper mot depression. I början kanske man bara går en kilometer, men med tiden ökar man sträckan och antalet vandrare. Tills sist avslutas allt med en gemensam valfärd till Vadstena. ●

– Det är skönt att hata, jätteskönt! Det är därför det är så svårt att sluta.

Det säger Martin Karlsson, före detta nazist och näthatare som är under avvänjning. Ett av stegen mot ett mer kärleksfullt liv var att be Alexandra Pascalidou om förlåtelse. Nu är hon hans "grekiska morsa".

Han avskyr inte nazister

----- text MARGARETA JONILSON bild MARIA OBED -----

Martin Karlsson från Värnamo kan se att han redan från början hade förutsättningar att sugas in i en hatfylld sekt.

– Jag växte upp bland Jehovas vittnen, och deras slutna attityd är väldigt lik den som råder i nazistiska kretsar. Det finns bara en sanning och den som söker kunskap utifrån blir straffad.

Martins resa in i det rasistiska mörkret började när han som tonåring hade tagit avstånd från sina föräldrars gemenskap i Jehovas vittnen och var ganska vilsen. Han började romantisera främlingsfientlighet när han var i 16-årsåldern och kände ett sug efter mer.

– Sedan fick jag stryk av ett gäng invandrare när jag var 18 år och då tog det fart på riktigt.

Martin sökte sig till ett mer organiserat främlingshat och närmade sig steg för steg den nazistiska grupperingen Nordiska motståndsrörelsen, NMR, som han sedan tillhörde i ett antal år.

– Och jag insåg hur skönt det var att hata, och särskilt att få göra det i grupp. Jag hade hittat en gemenskap, jag hade hittat in i en värme.

Martin tillstår att han har mycket på sitt samvete.

– Jag har spridit hat på nätet, jag har hotat och deltagit i aktiviteter som har slutat i så våldsamma uttryck att jag verkligen skäms för dem i dag.

Men för några år sedan började Martin tvivla på NMR:s budskap.

– Det var en process som började med att jag fick olika budskap från olika håll i organisationen och när jag ville ha klarhet så fick jag inte det från dem jag tidigare hade litat på. De motstridiga budskapen förstärktes av slitningar i partiet och detta gjorde mig mer källkritisk än tidigare.

Allt detta öppnade en dörr på glänt till något annat än nazismen och hatet.

– Och i den glipan gjorde jag mig tillgänglig för en förälskelse i en kvinna som var både utländsk och judinna. Det blev avgörande för mitt utträde ur NMR, som skedde under ordnade former i maj 2016.

Ett halvår senare tillkännagav antifascisterna, AFA, att Martin Karlsson hade klivit av och därefter bröt helvetet lös.

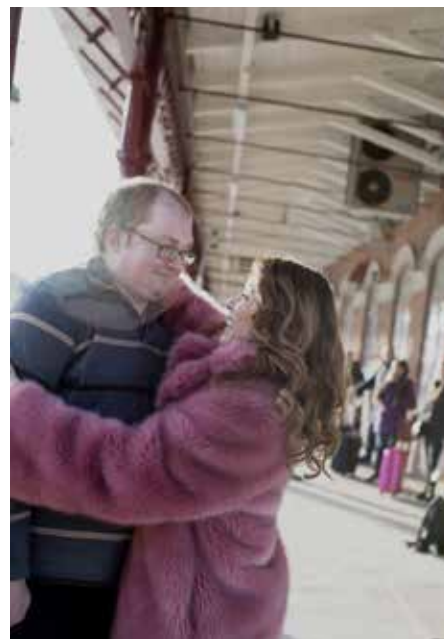
– Det var ju väntat. Jag förstod att jag skulle "dödas" på nätet när mitt avhopp nådde

Exnazisten Martin Karlsson...

... möter sin "grekiska morsa" Alexandra Pascalidou.

Försonade – och enade mot hatet.

större kretsar, men hur förberedd jag än var så var det inte lätt att ta. Det är det fortfarande inte, men i dag har jag en bättre plattform att stå på i mitt liv.

– Och jag tar hjälp utifrån. Jag har en kompis som är min livlina, jag har min samtalsterapeut, och sedan vårt möte i höstas har jag ofta telefonkontakt med Alexandra.

Då menar han Pascalidou, kvinnan som blev överlycklig när hon fick ett förlåtelsebrev av Martin hösten 2018 och nu beskriver sig som ”Martins grekiska morsa, som kollar att han tar hand om sig, äter ordentligt och så.”

Martin förklarar att hatet fungerar som en drog som man måste vänja sig av med och berättar att han har god hjälp av det tolvstegsprogram som till exempel Anonyma Alkoholister använder.

– I programmet ingår att man ska identifiera människor man har gjort illa i sitt missbruk och be dem om förlåtelse.

Det var inte svårt för Martin att identifiera den han hade utsatt för mest hat och hot.

Alexandra Pascalidou har i många år varit ett av hatarnas och hotarnas absoluta favoritobjekt.

– Jag skulle säga allra mest hatad, understryker Martin.

– Det är för att hon är så tydlig, synlig och har så stor arena. Hon tystnar aldrig, hur mycket skit hon än får. Det är oerhört provocerande.

Martins förlåtelsemejl resulterade i ett laddat möte mellan honom och Alexandra i Värnamo där Martin blev förlåten, och i dag är Alexandra en av de personer Martin ringer eller mejlar till när han känner att han behöver stöd i sin avvänjningsprocess.

– Jag är fortfarande inte ”ren”, säger han. Jag kan med reptilhjärnan känna stick av raseri och få en impuls att vräka ur mig något destruktivt. Men då ringer jag någon av mina stödpersoner tills jag kommer ur det.

EN SAK MARTIN HAR LÄRT SIG är att alla kan fastna i hat. När jag beskriver för honom vem jag är och vilka värderingar jag bär på, och ber honom berätta hur min hat-trigger skulle kunna se ut beskriver han en process som jag måste tillstå är trovärdig:

– Pondera att du eller din fru blir attackerade och riktigt skadade utifrån att ni är lesbiska och att denna attack utförs av personer som tillhör en viss grupp, till exempel nazister.

– Pondera vidare att du mitt i din sårigaste känsla fångar upp något på nätet som bekräftar din känsla och du susar in på en sajt där massor av andra människor också hatar nazister. Människor som du tycker verkar ha svaren på var du ska göra av ditt raseri. Där är du redan ute på det sluttande planet.

Martin påpekar också kraften i sociala medier. Att det för trettio år sedan kanske bara var möjligt för en enskild person att nå ett par tusen människor med sitt budskap under en hel livstid.

– I dag når du miljontals på några dygn.

Men vad gör vi då? Hur ska vi möta hatet?

– Med kärlek. Vi ska svara konstruktivt på hatfulla påhopp och låta bli att slå tillbaka med samma medel. Själv har jag kommit dithän att jag hatar nazismen, men inte de människor som tror på nazismen.

– Hur korkad jag än känner mig som har burit mig så illa åt och trott på något så idiotiskt som rasism och nazism, så kan jag inte avsky dem som fortfarande är kvar i det träsket. Jag ser dem som vilseledda och skulle önska att de också hittar vägen tillbaka till ett värdigt liv. ●

Efterspel

Martin Karlsson och Alexandra Pascalidou möttes i ett estradsamtal lett av Sören Dalevi under stiftets temadagar ”Livet värt att leva” i mars. Mötet stördes av ett tiotal medlemmar i NMR, men som biskopen senare sa: ”Vi fick en konkret inblick i hur Alexandra har det i sin vardag och det var omskakande. Men den helige ande var närvarande. De 350 andra i publiken gav ett massivt stöd i form av en lång stödapplåd och det var en fantastiskt fin upplevelse.”

Hör samtalet utan ljud från publiken som podd på www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift. Eller sök på Människa bland människor i din podcast-app.

Vi måste kunna diskutera politik på ett sakligt sätt – även om vi har olika åsikter. Det menar hyllade, och hatade, Mina Dennert som grundat nät rörelsen #jagärhär.

”...måste kunna vara oense...”

----- text MIA SJÖSTRÖM bild ELLIOT ELLIOT -----

En dag för snart två år sedan fick Mina Dennert nog. Hon ville inte längre känna sig så ensam och utsatt när hon stod upp mot hatkommentarer på nätet. Hon bad några kompisar att ”nät-vandra” tillsammans med henne för att försöka hjälpas åt att få till en god ton i kommentarsfälten.

– Jag ville sätta civilkuraget på kartan, säger Mina Dennert som är journalist och författare.

Facebook-gruppen, som fick namnet #jagärhär, växte snabbt och har i dag cirka 76 000 medlemmar i Sverige och systergrupper har startats i både Norge, Finland, Tyskland, Storbritannien och Slovakien.

– Vi vill att man ska kunna diskutera politik på ett sakligt sätt, även om man har olika åsikter. Man måste kunna vara oense om hur många invandrare vi kan ta emot eller vad vi ska göra med våra skattepengar, och ändå kunna prata om det och låta alla säga vad de tycker.

Medlemmarna tipsar varandra om kommentarsfält på nätet som blivit hatiska. De skriver egna kommentarer och pratar om sakfrågorna, det som artikeln eller inlägget handlade om.

– Vi säger vad vi tycker men läxar inte upp andra. Vi kanske frågar: Hur vet du det? Vad finns det för fakta? Var har du fått siffrorna ifrån? säger Mina Dennert.

Medlemmarna i #jagärhär kommer från alla politiska partier och tycker inte lika om någonting, säger hon. Det enda de har gemensamt är att de vill stoppa näthat och att de är emot sexism, rasism, homofobi och funkofobi.

– Vi anser att alla ska inkluderas i det demokratiska samtalet.

Varför behövs #jagärhär?

– Det finns en mängd aktörer som medvetet sysslar med att sprida desinformation och falska nyheter på nätet. Deras syfte är att sprida misstro, att man inte kan lita på någon, och de ger sig även på politiker, journalister, artister – ja, alla som uttalar sig. Det finns också en stor grupp människor som blir upprörda, rädda och arga av propagandan som sprids.

Det sprids konstant ett massivt flöde av desinformation på internet, enligt Mina Dennert.

– Det kan ta en bloggare fem minuter att skriva ihop något som inte stämmer, medan det kan ta månader av journalistiskt arbete för att undersöka hur saker faktiskt förhåller sig.

Facebookgruppen #jagärhär, som även har blivit en ideell förening där Mina Dennert är anställd, har fått mycket positiv uppmärksamhet och vunnit ett flertal priser för sitt arbete. Men i höstas, när valåret drog igång, började #jagärhär bli utsatt för näthat.

– Då startade en konstant smutskastning av våra medlemmar. Det sägs att vi är terrorister, att vi är odemokratiska och att vi massanmäler för att få andra avstängda från Facebook. Inget av det är sant, men eftersom vi är en sluten Facebook-grupp så sprids det mycket rykten om oss och om mig, säger Mina Dennert som inte längre vill googla sitt eget namn.

Många medlemmar har blivit uthängda med namn och adress. En del har fått ta emot hat och Mina Dennert fått flera dödshot.

– När #jagärhär startade tänkte jag ”Det här kan inte vara kontroversiellt, vi är ju bara emot näthat – det måste ju alla tycka är bra?”

Hur orkar du?

– Det gör man inte. Tillslut orkar man inte. Det är deras taktik – de smutskastar en så länge så att folk börjar undra och de försöker skrämman folk till att inte våga stötta oss. Det är lite motigt hela tiden och jag börjar bli sliten, säger Mina Dennert och skrattar stort.

Hon gör det – skrattar mycket och ofta. Åt det absurda, men också åt glädjande saker. Säger att hon får tio peppande och stödjande brev för varje hatbrev. Att möten med skolelever ger hopp – de har koll och är källkritiska. Och att det är trevlig stämning och positiv energi i #jagärhär.

– Man behöver inte vara rädd för att gå med i #jagärhär. Man får så mycket stöd i gruppen och blir modig av att veta att vi är många som tycker att det är självklart att vara emot näthat. De allra flesta i vårt samhälle tycker att vi ska ha ett inkluderande samhälle där alla människor får plats. ●

Vill du veta mer? .....

Gå in på www.jagarhar.se eller sök på #jagärhär på Facebook.

#jagärhär vill:

- Stärka människor i att reagera när andra blir utsatta för hat och hot.
- Ta den politiska diskussionen på ett sakligt sätt.
- Hindra spridning av desinformation genom att hjälpa andra med källor till faktagranskad information.
- Stärka demokratin och skapa ett inkluderande samhälle utan hat och hot.

#jagärhär har fått:
Rättviseförmedlingens Rättvisespris 2016, Årets Samhällsaktör 2016, Faktumgalans pris för Årets integration 2016 samt Årets initiativ 2017.
Mina Dennert har även fått Milledagens pris 2017 och 2017 års Anna Lindh-pris.

►►►
”Min idé var att ta en bild på Ida i skogen. Ida blev mobbad i skolan och hon gick ofta till en skog nära skolan på rasterna, där hon satt i blåbärriset för att få vara ifred.

Jag bade bilden helt klar framför mig och visste precis hur jag ville ta den – Ida som Twostarr i John Bauers kända bild, sittandes vid en sjö i skogen. Men när jag skulle plåta Ida och bad henne sätta sig ner så kunde hon inte det. Hon var nyopererad efter en knäskada hon fått när hon spelat innebandy. Jag blev helt ställd. Så jag försökte att istället ta en annan slags bild på henne, där och då, en bild som väcker uppmärksamhet.”

Om Ida, Maja, Malala och andra som inte är tysta

◊----- text MIA SJÖSTRÖM bild ALBERT WIKING -----◊

Han ville bidra med något mer än pengar till välgörenhet. Femton år senare är fotografen Albert Wiking klar med projektet ”We have a dream” med starka röster från hela världen.

FOTO SELMA MODÉER-WIKING

Hur mycket stryk är du beredd att ta för dina och andras rättigheter?

Den frågan ställer fotografen Albert Wiking i projektet *We have a dream*. I starka bilder och intervjuer skildras människor som kämpar för mänskliga rättigheter på olika sätt. De är aktivister, fredspristagare, artister, författare och politiker från hela världen.

– Jag skulle aldrig gå ut och demonstrera om jag visste att polisen skulle komma och slå ner eller arrestera mig. Jag är inte så modig. Men många av dem jag har mött och fotograferat har en inre kraft och en stark övertygelse att inte låta sig tystas, utan kämpa för sina rättigheter, säger Albert Wiking.

Projektet föddes ur hans egen frustration och känsla av maktlöshet inför världens orättvisor.

– Jag ville bidra med något mer än att skänka pengar till välgörenhet och det var så fröet såddes till att göra en bok med starka röster från hela världen.

We have a dream har blivit en prisbelönt bok med drygt hundra porträtt och intervjuer, en vandringsutställning och ett pedagogiskt material för skolungdomar. Det har tagit initiativtagarna Albert Wiking (som fotograferat och formgivit projektet) och Oscar Edlund (som koordinerat mötena och gjort de flesta intervjuerna) hela 15 år att genomföra projektet.

– Det vi har lyckats med är som att ta sig in i Pentagon med ett SL-kort. Det tog exempelvis flera år att komma igenom betongmuren av assistenter och agenter kring Malala och få ett ja. Vi har ingen organisation bakom oss, vi är bara två knäppskallar som tror på något, säger Albert Wiking.

EFTER ÅR AV förberedelser fick de ofta bara några få minuter på sig för både bild och intervju.

– När dörren öppnas och personen kommer in har man en millisekund för att få deras förtroende. Det handlar om ett möte mellan två personer och det finns ingen tid för dösack.

De flesta porträtten har Albert Wiking tagit i olika hotellrum i världen med en enkel liten kamera.

– Det är frustrerande eftersom de flesta hotellrum ser likadana ut och jag ska lyckas berätta något personlig om en vilt främmande person på några få minuter. Om man lyckas få till en bra bild under de förutsättningarna är det som att lyckas laga en lyxmiddag av en tomatburk, säger Albert Wiking som bad Dalai Lama att inte le och satte på företagsledaren Richard Branson ett par stora röda vingar inlånade från Malmö Opera.

MEN HAN HAR INTE bara plåtat kändisar.

– Det var viktigt för oss att även ha med okända ungdomar som är förebilder.

Från Plan Internationals svenska avdelning fick de en lång lista med namn på svenska ungdomar och bland dem valde de ut Ida Engblom, född 2001, och Maja Lundqvist, född 1999 – båda från Värmland.

Ida Engblom, som blev mobbad i skolan, har engagerat sig för att hjälpa andra som mobbas – och mobbar. Och Maja Lundqvist har samlat in 200 julklappar som hon cyklat runt och delat ut till ensamkommande flyktingbarn.

– De här två tjejerna, de är absolut världsklass. Ida och Maja är så engagerade i frågor som handlar om människors rättigheter och på ett sätt som jag inte varit med om förut. Deras värdegrund, hur de ser och respekterar andra människor är något speciellt. Det var en

ynnest för mig att få möta dem. Det kommer att bli något stort av dem båda, säger Albert Wiking.

Vilka möten finns kvar i dig nu efteråt?

– Alla jag mött har berört mig på olika sätt, men det är kvinnorna som jag har blivit mest imponerad av. Många gånger har jag tänkt: Vilket möte, vilken ära! När vi träffade Inna Shevchenko plingade det till i hennes mobil hela tiden. Eftersom vi gjorde en bandintervju, för att kunna tonsätta utställningen med röster, ville vi inte ha sms-ljuden med. När jag sa till om mobilen sa hon: "Under den här tiden som ni har intervjuat mig har jag fått sju mordhot".

HISTORIERN RINNER ur honom. Han säger att han skulle kunna skriva en bok om varje möte och hur hela projektet gick till.

– Att möta författaren Roberto Saviano, som är dödshotad av maffian, var väldigt speciellt. Hans liv är ett fängelse. Han kan aldrig röra sig fritt och i resten av sitt liv måste han byta sovplats var och varannan natt. Hur vågar han ens lita på sina säkerhetsvakter? Och när vi frågade den mexikanska journalisten Anabel Hernández, som också lever under dödshot, hur hon vågar fortsätta att skriva så svarade hon: "Att sluta skriva är ett annat sätt att dö".

Han hoppas att de som ser utställningen eller läser boken blir inspirerade och inser att de har större förmåga att förändra än de kanske tror.

– Alla kan inte göra allt, men tillsammans kan vi göra ganska mycket.

Han har också sett att projektet har stärkt många av de medverkande i deras kamp.

– För exempelvis Samuel Opio, en fattig student som kämpar för hbtq-rättigheter i Uganda, betyder det mycket att få komma ut med sitt budskap tillsammans med Dalai Lama och Malala.

We have a dream

Utställningen har setts av omkring 170 000 personer och visades nyligen på Värmlands museum i Karlstad. Fram till mitten av oktober kan du se den på Göteborgs stadsmuseum.

Boken går att köpa i bokhandeln och låna på biblioteken.

Det pedagogiska materialet och fler bilder hittar du på:

www.wehavedream.se

Alla utbyten bidrar till att man blir mer tolerant och får en ökad förståelse och respekt för varandra. Det säger Signe Josefsson som i höstas var på utbyte i Brasilien genom Svenska kyrkans utbytesprogram Ung i den världsvida kyrkan.

Svenska kyrkans internationella arbete omfattar allt från stöd vid katastrofinsatser till att jobba med långsiktiga utvecklingsfrågor. Utbytesprogrammet *Ung i den världsvida kyrkan* är en del i detta breda arbete och ger ungdomar möjlighet att besöka systerkyrkor i Brasilien, Filippinerna, Tanzania och Costa Rica.

Förra året var Karlstads stift för första gången med i programmet. Signe Josefsson och hennes syster Lisa blev de två första ungdomarna att delta.

– Jag sökte så fort jag såg att möjligheten fanns. Jag tycker det är kul att lära mig nya saker på plats istället för att läsa om dem. Och att lära känna och få känslomässiga kopplingar till människor i hela världen, det är häftigt, säger Signe.

UNDER SIN UTBYTESTID gör ungdomarna även ett miniprojekt utifrån valfritt tema. Signe, som under sin första tid bodde på en bondgård med storskaligt jordbruk, valde att fördjupa sig i hur den ökade efterfrågan på livsmedel globalt påverkar brasilianska bönder lokalt.

– Eftersom Brasilien är väldigt stort när det gäller livsmedelsproduktion blev det intressant att titta närmare på hur jordbruk och klimatförändringar påverkar varandra, liksom hur jordbruket hänger ihop med rättvisefrågor.

Lisas destination blev Filippinerna, där hon bland annat fick bo hos risbönder och prova på att odla ris.

– Något som verkligen slog mig medan jag var där är att fattigdom kan vara så mycket mer än svält. Risbönderna har ju gott om mat men deras hus är exempelvis dåligt byggda och de är väldigt rädda för hur klimatförändringarna kommer att påverka dem.

Just fattigdom var också temat för Lisas miniprojekt. Hon besök-

te bland annat ett barnhem för gatubarn i huvudstaden Manila där hon bad barnen måla sina drömmar. De flesta målade ett hus.

– När jag var tillbaka i Sverige träffade jag skolbarn och bad dem rita sina drömmar, då blev det många teckningar på exempelvis godisland och playstation 4.

SEDAN LISA KOM tillbaka till Sverige har hon försökt prata mer med för henne okända människor.

– I Filippinerna är människorna väldigt familjära och pratar fast man inte känner varandra. Jag försöker utmana mig själv att fortsätta med det här hemma. Det är så många som har tappat nyfikenheten på nya människor här i Sverige, man är mer intresserade av sina mobiltelefoner.

Både Signe och Lisa är mycket nöjda med sina resor och är nu ute och föreläser om sina erfarenheter.

– Det jag tycker är extra bra med utbytesprogrammet, jämfört med till exempel att vara volontär, är att det verkligen är ett ömsesidigt utbyte: det kommer också ungdomar hit till Sverige från de länder vi besöker, säger Signe.

Hon får medhåll av Lena Olsson, som är ansvarig för det internationella arbetet på Karlstads stift.

– Det är inte bara vi svenskar som ska få möjligheten att åka iväg och få nya perspektiv, vi måste också öppna våra dörrar och ta emot besökare.

NU ÄR BRASILIANARNA Tobias da Paixão Fiegenbaum och Wellington Gums i Sverige. De bor första halvan av tiden i Värmland och andra halvan i Göteborg.

– Jag gillar Sverige, förutom att det var så kallt på vintern, berättar en glad Wellington som bor i en värdfamilj i Säffle under sin tid i Värmland.

– I Brasilien säger man att sven-

skar är ganska osociala och kalla, men vi har träffat jättemånga öppna, sociala och snälla människor här.

En av sakerna han vill ta reda på under sin tid här, är likheter och skillnader mellan svenska och brasilianska kyrkan.

– Upplägget på konfirmationen är till exempel väldigt annorlunda, hos oss går vi och läser varje lördag i två eller tre år innan vi konfirmeras.

Som sitt miniprojekt har Wellington valt att titta närmare på den svenska sopsorteringen.

– I Brasilien läggervi bara ut alla våra sopor på gatan där sophämtare hämtar dem. Vi sorterar ingenting.

Han har bland annat besökt och imponerats av en återvinningsstation i Åmål.

TOBIAS ÄLSKAR den svenska vintern. Både kylan så väl som att åka skridskor, skidor och pulka.

– Jag ville åka på utbyte för att träffa nya människor och se världen ur ett nytt perspektiv, och det tycker jag att jag har uppnått. Bland annat har möten med flyktingar som kommit hit till Sverige berört mig djupt och fått mig att vilja arbeta för en bättre värld samt att inse hur mycket jag har att vara tacksam för.

Han konstaterar också att vi alla har fördomar, men att vi genom att resa och vara öppensinnade kan minska fördomarna och öka respekten för varandra.

– Jag försöker lära mig namnen på alla jag träffar. Det ger människor en identitet när man säger deras namn, även om man inte kan deras språk. Så genom att minnas namn kan man bidra till en bättre värld.

Som miniprojekt ska Tobias titta närmare på antingen svensk musik eller svenska bokförlag.

LARS JOHANSSON är församlingspedagog i Säffle och Wellingtons handledare under tiden i Värmland.

– Det har varit ett intressant och givande utbyte och jag har lärt mig mycket om den brasilianska kyrko-verksamheten och om Brasilien i stort. Och Wellington har bland annat varit med i vår konfirmationsgrupp och förhoppningsvis inspirerat våra ungdomar att vilja åka på utbyte.

– Det är även nyttigt ur det perspektivet att man själv måste tänka till vad som är typiskt för Svenska kyrkan och Säffle, så man vet vad man ska visa och berätta om.

Både ungdomarna som åker iväg och de som kommer hit går en förberedande kurs i Sigtuna.

– De som kommer hit får information om Sverige och Svenska kyrkan, allt för att de ska få ut så mycket som möjligt av sin vistelse här. Och de som reser iväg får information om landet de ska åka till, berättar Lena Olsson.

Hon poängterar att det är viktigt att man inte deltar i utbytet fångad i sin egen förförståelse och tror att man kommer med en sanning, utan att man möts och respekterar varandras sanningar.

– Utbytesprogrammet i sig handlar om möten och alla verkliga möten kräver ett möte i ”ögonhöjd”, vilket i sig skapar respekt och större förståelse för varandra. ●

Ung i världsvida kyrkan

- Startades i början på 90-talet
- För ungdomar mellan 18–30 år som är eller har varit aktiva inom kyrkans verksamhet
- Tre månaders utbyte med någon av systerkyrkorna i Brasilien, Filippinerna, Tanzania eller Costa Rica
- 14–18 svenska ungdomar åker ut varje år och lika många ungdomar kommer till Sverige
- Sista ansökningsdag är 15 mars varje år
- När man kommer hem igen får man föreläsa om sina erfarenheter av utbytet

Häftiga möten i ögonhöjd

----- text SARAH DALEKE bild ØYVIND LUND -----

Signe Josefsson, Wellington Gums, Tobias da Paixão Fiegenbaum och Lisa Josefsson är alla deltagare i utbytesprogrammet Ung i den världsvida kyrkan, en fantastisk möjlighet för ungdomar att resa ut i världen och få nya erfarenheter och perspektiv på livet. I höstas var Signe i Brasilien, Lisa i Filippinerna och nu är Wellington och Tobias ifrån Brasilien här i Sverige. Här tillsammans med prästen Maria Hallén och församlingspedagog Lars Johansson.

För dig som vill läsa mer

The Song of Songs: The World's first Great Love Poem, av Chana och Ariel Bloch
Strong as Death is Love: A translation with commentary, av Robert Alter

Ingen bibel till hands?

se www.bibeln.se

Läs mer av biskopen på www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/biskop-soren-dalevi

Kärlekslek

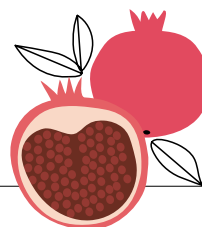
----- text SÖREN DALEVI bild ISABELLE SÄLLSTRÖM -----

I dessa #metoo-tider kan det vara på sin plats att läsa 3000 år gammal biblisk kärlekslyrik. I Höga Visan, en av Gamla testamentets mest uppskattade böcker, beskrivs en kärlekslek där mannen och kvinnan är jämspelta och besjunger varandra i ömsesidig lust. Den blomstrande, kroppsbejakande kärleken sägs till exempel vara "starkare än döden."

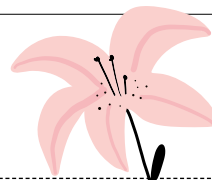
I förstone kan man ju undra hur en bok med erotisk kärleksdiktning över huvud taget hamnade i Bibeln. Och stundtals har också Höga Visan hängt på gärsgår'n.

Runt år 90 efter Kristus, när det skulle bestämmas vilka böcker som skulle få ingå i det som vi kallar för Gamla testamentet, ville många ta bort Höga Visan. Vad hade en bok med erotisk kärlekspoesi – som inte nämner ett ord om Gud, lagen eller någon annan religiös term heller för den delen – i Bibeln att göra?

Mitt under denna heta diskussion som enligt traditionen utspelade sig i Javne år 96 ställer sig den store auktoriteten Rabbi Akiba upp och säger: "Alla böcker i skriften är he-

liga. Men Höga Visan är allra heligast!”. Således fick Höga Visan vara kvar i den hebreiska bibeln. Till glädje för alla som tycker om god poesi, och till glädje för alla som gläder sig över att det i Bibeln finns texter som berör hela livet – även kärleken och sexualiteten mellan man och kvinna.

HÖGA VISAN, bara titeln på denna bok är konstig. ”Sångernas sång” heter den, om man ska återge hebreiskan ordagrant, vilket kan översättas ”Den vackraste av alla sånger”.

I Höga Visan finner vi kärlekslyrik med upp till 3000 år på nacken, vilket gör att bilderna och språket kan kännas lite udda för oss. Men vi kan försöka, så gott vi kan, att leva oss in i beskrivningarna för att förhoppningsvis nå en djupare förståelse.

Håll i dig så hoppar vi in i Höga Visans 3000-åriga bildspråk!

I själva stommen till **Höga Visan finner vi tre så kallade beskrivningssånger**. En beskrivningssång är en detaljerad beskrivning av en kvinnas/mans olika kroppsdelar, ofta utförd uppifrån och ned. I Höga Visan återfinns vi tre beskrivningssånger, där två handlar om kvinnan (4:1-7 och 7:1-6), medan den tredje handlar om mannen (5:10-16). **Detta var ovanligt i Orienten**, även om beskrivningssånger existerade i de flesta kulturer, var det för det mesta bara beskrivningar av kvinnans skönhet. Men i Höga Visan återfinns vi alltså även en beskrivning av mannens skönhet.

Låt oss dyka ner i en av sångerna och borra djupare i bildspråket: Beskrivning av kvinnan i 4:1-7

”Dina ögon är duvor bakom din slöja.”

Hur ska man överhuvudtaget förstå en sådan bild? Jo, genom att titta på bilder från denna tid, det vill säga 1000-talet före Kristus. Gör man det, kan man observera att människorna på bilderna har ögon som ser ut som – just det,

Utdrag där mannen beskrivs

”Hans kinder är som kryddsängar, där doftande örter växer. Hans läppar är liljor, de dryper av flytande myrra. Hans armar är stavar av guld, besatta med krysoliter, hans mage en skiva av elfenben, överströdd med safirer. Hans lår är pelare av alabaster på socklar av guld. Hans gestalt är som Libanon, ståtlig som dess cedrar. Hans gom är sötma, allt hos honom är begärligt.”

Höga Visan 5:13-16

duvor. Vidare kan vi observera att kvinnorna avbildas med slöjor i håret. Vi kan också lägga märke till att beskrivningssången börjar uppe för att i sina beskrivningar gå nedåt, precis som man förväntades göra i en sång av denna typ.

”Ditt hår är som en flock getter som strömmar utför Gileads berg.”

Om möjligt en ännu konstigare bild, eller... låt oss gå in i bilden. Du står på avstånd, och du ser en flock av getter som strömmar nedför Gileads berg, hur ser det ut? Förmodligen ser du inte de enskilda djuren, utan du ser vågiga rörelser. Kvinnan i sången har med andra ord vågigt hår, kanske i knutar på det sätt som vi ser på samtida målningar. Vidare är hennes hår kolsvart, liksom getterna i Palestinaområdet är kolsvarta.

”Dina tänder är som en flock tackor som stiger ur badet för att klippas, alla har tvillingar, ingen är utan lamm.”

För oss känns det fjärran att jämföra någons tänder med en flock tackor, men går vi in i bilden är den inte så pjåkig. Tänderna är vita ”nyss uppkomna ur badet”, jämna ”alla har lamm”, ingen tand saknas ”ingen är utan lamm” (jämför gamla översättningen: ”ofrukt samma är ingen av dem”).

”Som ett klarrött band är dina läppar, din mun är ljuvlig.”

Läppstift och annan **maniky** är inget som bara är nutidsmänniskan förunnat – det fanns även på denna tid. Vi vet att egyptiska

kvinnor målade sina läppar, och mycket talar för att även kvinnorna i övriga Orienten gjorde det.

Översättningen ”din mun är ljuvlig” går att ifrågasätta – det skulle kunna översättas med ”ditt tal är ljuvligt”. Kroppslig skönhet utan intellekt gick inte att föreställa sig för gammalorientalaren, vilket i sig styrker översättningen ”ditt tal är ljuvligt”.

”Som ett klurvet granatäpple skimrar din tinning bakom slöjan.”

Här kan ”granatäpple” vara en bild med erotiskt laddad klangbotten; vi vet att granatäpplen i bland annat Mesopotamien användes som erotisk stimulantia. Men det kan också vara färgen poeten är ute efter: ”hennes ansikte är friskt och rosigt i färgen.”

”Som Davids torn är din hals med rader av stenar.”

Tittar man på egyptisk konst och egyptiska bilder från den tiden slås man av symmetrin. Näsorna är raka, halsarna är långa och raka. Detta var egyptiernas – och förmodligen samtidens – skönhetsideal. Troligtvis är det detta som åskådliggörs med jämförelsen med Davids torn; hennes hals är lång och ståtlig.

”där tusen sköldar hänger och kämparnas alla koger.”

Här kan det vara ett halsband som åsyftas.

”Dina bröst är som två hjortkalvar, som gasellens tvillingkid, betande bland liljor.”

Gasellen prisas i arabisk poesi för att vara perfekt i form och skönhet. Här återkommer dessutom än en gång symmetrin: hennes bröst är lika stora (”tvillingar”).

”Tills vinden vaknar och skuggorna flyr vill jag besöka myrraberget, vålluktens kulle.”

Här är originaltexten störd och man tror att det fattas en del. Därför vet man inte med säkerhet hur dessa rader skall tolkas. Kanske syftar de på kvinnans sköte, det är i alla fall vad bibelkommissionen tog fasta på vid senaste översättningen. Samtidigt karaktäriseras Höga Visan av fri och vild poesi, som tillåter sig att skifta fokus, som tillåter sig att sväva.

”Allt hos dig är skönt, min älskade, hos dig finns ingen brist.”

Så avslutas beskrivningssången till kvinnan, och kanske kan man se dessa ord som en sammanfattning av hela sången.

SÅ HÄR KAN MAN fortsätta Höga Visan igenom. Och tar vi oss tid att brottas med Höga Visans bildspråk finner vi en kärlekslyrik som på många sätt saknar motstycke: Höga Visan beskriver en kärleksrelation mellan mannen och kvinnan, där båda är jämställda, där ingen förtrycker eller förnedrar den andre. En kärlek som karaktäriseras av idyll och ömsesidighet, en kärlek som är starkare än döden (8:6). Det är en lustens, hänryckningens och glädjens lovsång över kärleken mellan de båda könen.

På så sätt är Höga Visan en erotisk motvikt mot pornografins förrådde och förnedrande bild av relationen mellan man och kvinna. Kanske är just därför Höga Visan i dag en av Bibelns viktigaste böcker. Just därför att den bejakar kroppen, den ömsesidiga lusten, men utesluter det iskalla kroppsföraktet, utesluter det förnedrande våldet. ●

Kyrkoreservat

Karlstads stift har flera intressanta, unika kyrkoreservat dit du är välkommen för att uppleva naturen och bara vara, eller varför inte plocka lite bär och svamp?

Här presenterar vi några av smultronställena!

OSEBOL i Norra Ny är ett urskogsreservat i miniatyr som bevarats tack vare en framsynt skogsvaktare på 30-talet. Grova träd med hackspettshål, kullfallna silvergrå stammar och torrved gör området vackert och intressant att ströva i.

KATJÄRN är en liten skogstjärn strax utanför Årjäng. Nordväst om tjärnen reser sig Tjäderäderåsen, som stupar nästan lodrätt ned mot vattnet. Utsikten från åsens krön är slående och här finns gott om ovanliga djur och växter.

ERSTABRUDEN är en mycket stor och gammal tall som står vid en skogsbilväg väster om sjön Stora Bör. Av utseendet att döma är den 27 meter höga tallen minst 250 år, troligen äldre. Den mäter ca 100 cm i diameter och har sannolikt varit ett riktmärke för generationer av vägfarare.

LAGGÅSSKOGEN ska ha varit en gåva "från gudsälskande människor till Ekshärads pastorat" under tidigt 1600-tal. Några av tegarna närmast torplämningen Casperstället hålls i dag öppna genom årlig slätter. Ångarnas flora är rik och runt husgrunderna blommar fortfarande akleja, brandlilja och liljekonvalj. ●

Se mer på www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/skog

